

BUXGALTERIYA HISOBINI RAQAMLASHTIRISH

Toshtemirova Muxlisa Davronbek qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

2-bosqich iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

E-mail: muxlisatoshtemirova01@gmail.com

Nizomova Mehrangiz Jamoliddinzoda

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

3-bosqich bank ishi va audit yo'nalishi talabasi

E-mail: nizomovamehrangiz@gmail.com

Annotatsiya. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobini tashkil etishining innovatsion texnologiyalarga asoslangan shakllarning mohiyati, afzalliklar va kamchiliklari haqida bayon qilingan. aqamli iqtisodiyot tushunchasining mohiyati hamda hozirgi davrda xorijiy mamlakatlarda buxgalteriya hisobini yuritishda qo'llanilayotgan dasturiy ta'minotlar, ulutli texnologiyalar, blokcheyn texnologiyalarni qo'llashda vujudga keladigan qulayliklar va kamchiliklar tadqiq qilinadi.

Tayanch iboralar: Raqamli iqtisodiyot, axborotlashtirish, buxgalteriya, bulutli texnologiya, buxgalteriya hisobi, kompyuter.

Kirish. Buxgalteriya hisobi bu ichki boshqarish va tashqi iste'molchilarning maqsadlari uchun joriy va yakuniy axborotni olish bilan korxonalar, tashkilotlar va muassasalarning xo'jalik faoliyati ustidan uzluksiz va o'zaro bog'liq bo'lgan kuzatish va nazorat qilish tizimidan iborat. Buxgalteriya hisobi yordamida xo'jalikda mavjud bo'lgan har xil turdagi moddiy qiymatliklar va pul mablag'larining miqdori, boshqa korxonalar va tashkilotlar bilan hisob-kitoblarning holati, undagi boshqa resurslarning umumiy hajmi haqida ma'lumotlar olinadi; tayyorlangan materiallar, ishlab chiqarilgan va sotilgan mahsulot hajmi va tannarxi aniqlanadi; xo'jalik faoliyatining moliyaviy natijalari – foyda yoki zarar hisoblab chiqiladi; korxonaning rentabelligi hamda korxonalar va uning tarkibiy qismlari boshqa qator ko'rsatkichlari hisoblab aniqlanadi. Buxgalteriya hisobining eng muhim xususiyatlaridan biri shundaki, unda barcha xo'jalik operatsiyalari yoppasiga qayd qilinadi. Bu narsa barcha xo'jalik jarayonlarining to'la tavsifini olish uchun zarurdir. Buxgalteriya hisobining boshqa xususiyati, uning hujjatlanishidir. Buxgalteriya hisobi tizimida qayd qilinadigan har bir operatsiya dastlab hujjatlashtirilishi kerak. Hujjat buxgalteriya hisobi ma'lumotlarining yagona manbai hisoblanadi. Barcha operatsiyalarni qamrab oladigan hujjatlarning mavjudligi buxgalteriya hisobi ma'lumotlaridan moddiy javobgar shaxslar faoliyati ustidan nazorat qilish uchun foydalanish va boshqarish uchun

asoslangan ma'lumotlar olish imkoniyatini beradi.

Mamlakatimizda jadal olib borilayotgan iqtisodiy o'zgarishlar tufayli, yurtimizda iqtisodiyotni yanada keskin rivojlantirish va takomillashtirish. Yangi O'zbekistonda ishlab chiqarish (xizmatlar ko'rsatish) ya'ni xo'jalik yurituvchi subyektlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri bo'lib qolmoqda. Yaqindagina tasdiqlangan keng jamoatchilik muhokamasi natijasida "Harakatlar strategiyasidan –Taraqqiyot strategiyasi sari" tamoyilliga asosan ishlab chiqilgan 7ta ustuvor yo'nalishdan iborat 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi (keyingi o'rinlarda –taraqqiyot strategiyasi) va uni "Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili" da amalga oshirishga oid davlat dasturi (keyingi o'rinlarda –Davlat dasturi) muvofiq tasdiqlandi. Unga ko'ra Taraqqiyot strategiyasi-3-bo'limi milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash deb nomlanadi va aynan shu bo'limning 25-maqsadida raqamli iqtisodiyotni asosiy "drayver" sohaga aylantirib, uning hajmini kamida 2,5 baravar oshirishga qaratilgan ishlarni olib borishni keltirib o'tgan. Ma'lumki, bugungi kunda raqamli iqtisodiyot qo'shimcha qiymat yaratishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Turli xil algoritmlar, jarayonlar va raqamli axborotlar korporativ biznesning strategik rivojlanishida asosiy hal qiluvchi kuchga ega bo'lmoqda. Bu esa buxgalteriya hisobini yuritishda bir qancha dasturiy ta'minotlardan foydalanilmoqda, jumladan 1uz, 1c, uzasbo, estat dasturlaridan foydalanib kelmoqda. Buxgalteriya hisobining ayrim obyektleri uchun my.soliq.uz, faktura.uz, internet banking, didox.uz saytlaridan muntazam ravishda foydalanib kelmoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Zamonaviy jamiyatda axborotni qayta ishlash texnologiyasining asosiy texnik vositasi shaxsiy kompyuterdir [4]. Ko'pgina tashkilotlarda buxgalteriya hisobi ma'lumotni qulay saqlash, hujjatlar va hisobotlarni yaratish, buxgalteriya ma'lumotlarini tahlil qilish uchun mo'ljallangan maxsus dasturiy mahsulotlar yordamida amalga oshiriladi [11]. Ular buxgalterlarga bir — biriga bog'liq bo'lgan buxgalteriya bo'limlarini boshqarishga imkon beradi va rahbar xodimlar dolzarb ma'lumotlarga kirish va boshqaruv qarorlarini qabul qilishlari mumkin. Buxgalteriya hisobi avtomatizatsiyasi buxgalterlarning ishini sezilarli darajada osonlashtiradi va axborotni qo'lda qayta ishlashga nisbatan quyidagi afzalliklarni beradi:

- asosiy hujjatlardagi rekvizitlarni avtomatik to'ldirish;
- katta hajmdagi ma'lumotlarni tezda qayta ishlash; [9]
- analitik ma'lumotlarni idrok qilish uchun qulay bo'lgan shaklda taqdim etish (diagrammalar, grafikalar, jadvallar);
- hisobot registrlarini shakllantirish (hisob-kitob-to'lov bayonnomalari, aylanma-balans varaqalari, kassa kitobi);
- qog'oz tashuvchilar sonini kamaytirish; [12]

- boshqaruv va bo'ysunuvchilar, tashkilot bo'linmalari o'rtasida darhol ma'lumot almashish;

- arifmetik xatolarni istisno qilish;

- nazorat qiluvchi davlat organlari va banklar bilan onlayn muloqot;

- qonunchilikni o'zgartirishga tezkor javob berish qobiliyati.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda statistik ma'lumotlar, mantiqiy va taqqoslama tahlil, guruhlash usullari hamda mavzuga oid xorijiy, mahalliy olimlarning tadqiqot ishlari va rasmiy statistik internet saytlaridan keng foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Dasturiy ta'minot turlari. Mamlakatimizda iqtisodiyotni raqamlashtirishi natijasida buxgalteriya hisobini tashkil etishning quyidagi usullaridan foydalanish mumkin:

- 1.uz, 1c, uzasbo, estat kabi dasturiy ta'minotlarni ma'lumotlar bazasiga ulash orqali faoliyatni yuritish;

- Bulutli texnologiyalaridan foydalanish Google drive(disk), yandyexdisk, Onedrive, dropbox texnologiyalaridan foydalanish;

- Blokcheyn texnologiyasidan foydalanish.

Bugungi kunda buxgalterlik ma'lumotlarini qayta ishlash uchun ko'plab dasturiy mahsulotlar mavjud. Buxgalteriya dasturini kerakli imtiyozlarga muvofiq baholash mumkin bo'lgan mezonlar:

1. Funktsional to'liqlik.

2. Normativ hujjatlardagi o'zgarishlarga, hisobot shakllariga, hisob-kitob qoidalariga va hokazolarga qarab, dasturiy mahsulotlarni o'z vaqtida yangilashni o'z ichiga olgan kompleks xizmat.

3. Tizimning qulayligi. Dasturning intuitiv interfeysiga, tezkor ishga tushirish imkoniyatlariga va dasturni mustaqil o'rganishga alohida e'tibor berilishi kerak.

4. Texnik qo'llab-quvvatlash.[14]

5. Yetkazib beruvchining professionalligi.[15]

6. Bir vaqtning o'zida bir nechta mahalliy tarmoqlarda bir vaqtning o'zida bitta ma'lumotlar bazasi bilan ishlashga imkon beruvchi masofaviy ish qobiliyati.

7. Avtomatlashtirishning asosiy vazifasi tizimga ma'lumotlarni bir marta kiritishdir, shuning uchun dasturni tanlash mezonlari ma'lumotlar almashinuvi va sinxronizatsiya mavjudligi.

8. Biznesni rivojlantirish va yangi buxgalteriya tizimlarini joriy etishga moslashish qobiliyati.

9. Axborotni himoya qilish.

10. Taqdim etilgan buxgalteriya talablarini kengaytirish va hal qilinadigan vazifalar hajmini oshirishga moslashish qobiliyati.

11. Dasturiy mahsulot narxi.

Bugungi kunda buxgalteriya dasturlarini yetkazib berishda yetakchi kompaniya 1C firmasi hisoblanadi. [16, 20] Firma maxsuloti "1C: BUXGALTERIYA HISOBI" tashkilotning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda buxgalteriya siyosatining parametrlarini sozlash, dastlabki hujjatlarni yaratish, hisobotlarni tuzish, tashkilotlarda buxgalteriya hisobi talablariga muvofiq kataloglarni sozlash imkonini beradi.

Xulosa va takliflar. Raqamli iqtisodiyot zamonaviy buxgalterning imkoniyatlarini kengaytirmoqda, buxgalteriya hisobi sifati va tezkorligini oshiradi, turli xil hisob-kitoblarni integratsiyalashning zamonaviy innovatsion yondashuvlarini shakllantiradi. Shaxsiy kompyuterlar va maxsus buxgalteriya dasturlari yordamida qog'oz ishini avtomatlashtirilgan hisob bilan almashtirish buxgalterni muntazam ishdan ozod qilish va ularning ish natijalarini yaxshilash imkonini berdi.

Bugungi kunda buxgalterning kundalik faoliyatiga tatbiq etiladigan barcha onlayn buxgalteriya operatsiyalarini, banklarni va axborot texnologiyalari portfellarini ishlab chiqarish imkonini beruvchi maxsus Internet-xizmatlar paydo bo'ldi. Bulutli texnologiyalar-axborotni saqlash va qayta ishlash uchun internetda bo'sh joy ijarasi xizmati. Bulutli texnologiyalar buxgalteriya hisobi uchun foydalanish uchun etarli afzalliklarga ega, ammo kamchiliklar ham mavjud, ularning asosiy qismi uzluksiz Internet aloqasi hisoblanadi.

Texnologiyadagi o'zgarishlar buxgalteriyaning o'zgarishiga olib keldi, bu esa olimlar va amaliyotchilarning asosiy tushunchalar modelini shakllantirish, qonunchilikni ishlab chiqish, me'yoriy hujjatlar, yangi raqamli iqtisodiyotda buxgalteriya hisobi bo'yicha ko'rsatmalar va qoidalarni ishlab chiqishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi prezidenti SH.M.Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi 2020 yil uchun eng muhim ustivor vazifalar haqidagi Oliy Majlisga Murojatnomasi. <https://kun.uz/uz/99444746>.

2. O'zbekiston Respublikasi prezidentining "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. Toshkent sh., 2018 yil 19 fevraldagi PF-5349 sonli. <https://lex.uz/docs/3564970>.

3. O'zbekiston Respublikasi prezidentining "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. Toshkent sh., 2018 yil 3 iyuldagi PQ-3832 sonli. <https://lex.uz/docs/3806053>.

4. Коржова, О. В. Реализация в бухгалтерском учете информационных технологий в сфере цифровой экономики / О. В. Коржова, Л. В. Маркова // Научное обозрение. Педагогические науки. — 2019. — № 4-4. — С. 49-52.

5. Шамина, Е. В. Перспективы внедрения автоматизированных технологий в бухгалтерский учет / Е. В. Шамина, А. А. Филимонов // Актуальные

направления научных исследований XXI века: теория и практика. — 2018. — № 2 (38). — С. 129-132.

6. Сокерин, П. О. Применение облачных технологий в бухгалтерском учете / П. О. Сокерин // Научные стремления. — 2019. — №. 25. — С. 72-74.

7. Shokiraliyevich, G. I. (2021). Role of information and communication technologies in accounting and digital economy. SOUTH ASIAN JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT RESEARCH, 11(5), 17-20.

8. Бочкова, С. В. Исследование применимости цифровых информационных технологии в сфере бухгалтерского учета / С. В. Бочкова // Развитие цифровой экономики в условиях деглобализации и рецессии. — 2019. — С. 634-656.

9. Тошмаматов, Н., Исманов, И. Н., & Хожаев, А. С. (2019). О некоторых вопросах предмета бухгалтерского учета. Проблемы современной науки и образования, (122 (145)).